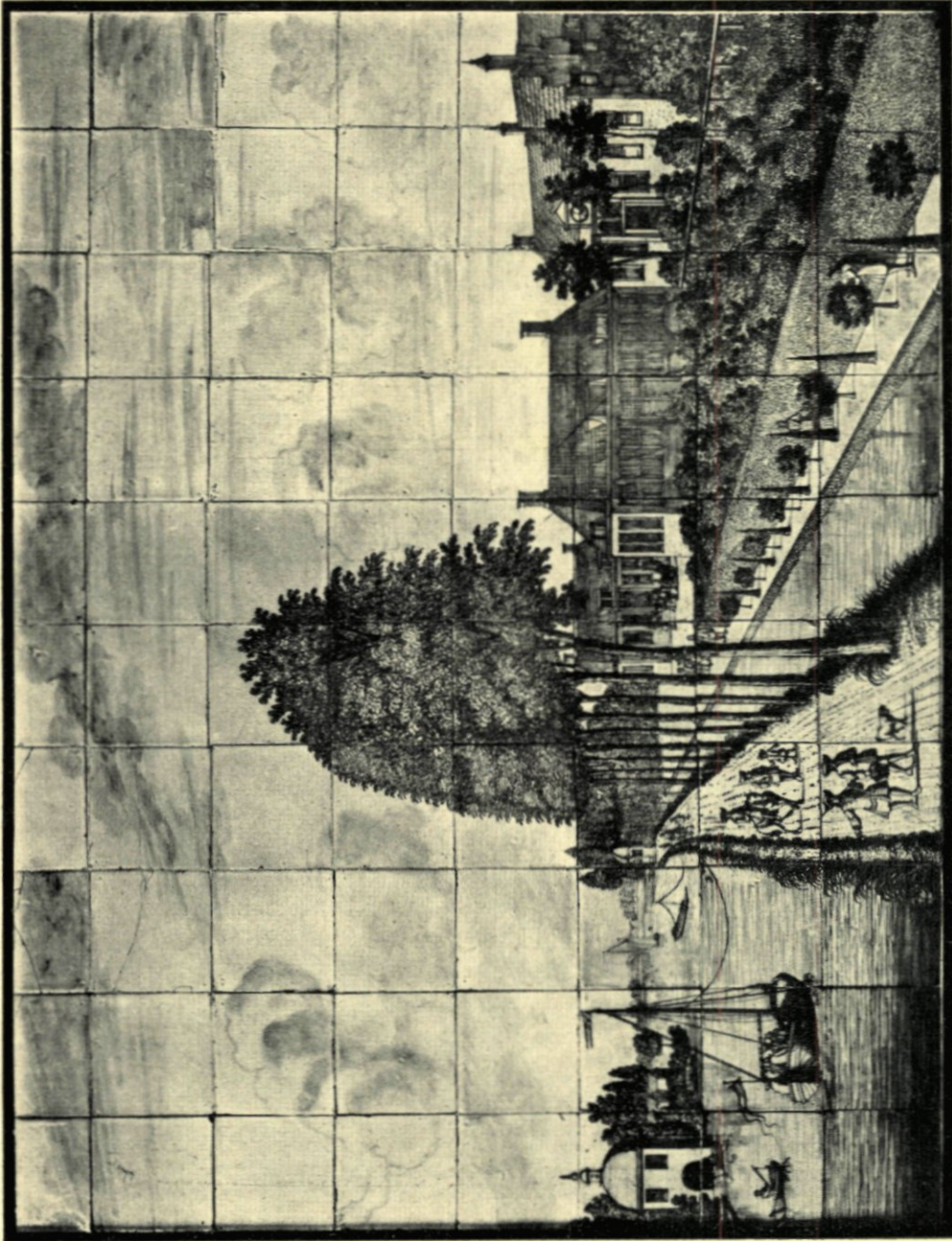

TWEE ROTTERDAMSCH
TEGELTABLEAUX
DOOR DR. ELISABETH NEURDENBURG

HET Victoria and Albertmuseum te Londen bezit twee groote tegeltableaux, elk van 8 maal 10 tegels, met een tafereel in blauw op witten grond. Beide geven een kijkje langs de Vecht te zien naar prenten uit het bekende boek „de Zegepraalende Vecht”. Dit prentenboek, dat in het jaar 1719 is verschenen, bevat een kleine honderd kopergravuren naar buitenverblijven met tuinen en vijvers en de dorpen aan de Utrechtsche Vecht. Het eerste tableau, dat we hierbij afbeelden (afb. I), stelt voor „Croonenburg aen de Vechtsyde en gesigt naer Nieuwerhoek”, plaat 61 van het boek. Het tweede (afb. II) is „De Plaets van den Heer Quirn. Brandjes, nevens Roosendaal, het Landhuis van Mevr. Wede. van den Heer Albert Bentes, Schepen van Amsterdam”, plaat 89 van hetzelfde boek. Deze tegeltableaux, naar maat, voorstellingen en uitvoering te zamen of tot één serie behoorend, beschouwde men als Delftsch aardewerk uit het begin der 18de eeuw. Men is immers gewend tegels en aardewerk Delftsch te noemen. Ik zelf zou ze ook zoo hebben genoemd, ofschoon ik in de laatste jaren steeds voorzichtiger met dergelijke toeschrijvingen aan Delft ben geworden, nu meer en meer blijkt hoeveel tegels er vooral in Rotterdam zijn gemaakt, om van andere plaatsen niet te spreken. Een toevallig samentreffen van verschillende gegevens heeft mij intusschen duidelijk gemaakt, dat de twee genoemde tableaux in Rotterdam moeten zijn vervaardigd en wel in de tegelbakkerij „de Bloempot”, en waarschijnlijk in het begin der 19de eeuw.

Ik laat hier volgen wat ik vond. Terwijl ik bezig was aan een studie over Oud-Hollandsch en Delftsch aardewerk, kreeg ik een photographie in handen naar een van de bovengenoemde tegeltableaux uit het Londensche museum, die ik daar bij mijn vroegere bezoeken aan dat museum niet had opgemerkt onder het vele dat het Victoria and Albertmuseum aan aardewerkschatten bevat, aangezien blauwe tegeltableaux — ik moet het tot mijn schande bekennen — onder het vele

10. AFB. I. TEGELTABLEAU NAAR EEN PRENT UIT
„DE ZEGEPRAALENDE VECHT”

Gereproduceerd met toestemming van den Directeur van het
Victoria and Albertmuseum te Londen

moois, dat het aardewerk van zoo vele landen biedt, gewoonlijk niet al te zeer mijn belangstelling hebben.

Ik wilde mij overtuigen van wat door anderen ¹⁾ reeds opgemerkt was, namelijk dat prenten uit „de Zegepraalende Vecht” tot voorbeeld hadden gediend bij de schildering der beide tableaux, en kwam daarbij weer geheel onder de bekoring van deze „Speelreis langs de Vechtstroom”, zooals de ondertitel luidt, of wel: „De Zegepraalende Vecht, vertoovende verscheidene gesichten van Lustplaatsen, Heerenhuysen en Dorpen; beginnende van Utrecht en met Muiden besluytende”, verschenen „t’Amsteldam bij de Wed. Nicolaus Visscher, op den Dam, in de Visscher” in het jaar 1719. Vooral voor wie de Vecht in zijn tegenwoordigen staat goed kent, is het als een droom, al die buitenplaatsen weer eens te zien verrijzen, waarvan er thans bijna geen meer zijn overgebleven, nu moderner verkeersmiddelen dan de trek-schuit de liefhebbers in staat hebben gesteld hun buitenverblijven in hogere en boschrijker streken te bouwen.

Korten tijd nadat ik het boek had bekeken, ging ik in het Rotterdamsche gemeente-archief de verzameling schablonen en tegelontwerpen bezichtigen, die daar van de oude tegelbakkerijen nog worden bewaard. Daar vond ik tusschen heel wat voorbeelden voor tegels en tegeltaux een tekening in blauw, voorstellende een sierlijken 18de-eeuwschen vijver, die mij door den stijl onmiddellijk de prenten uit de Zegepraalende Vecht in de herinnering bracht. En inderdaad bleek bij nader onderzoek de afbeelding een voorstelling van „Otterspoors gesigt over de groote Vijver naer eene der Cabinetten”, zooals de prieelen van lat- of hegwerk worden genoemd, plaat 23 van het boek. Het eenige verschil is dat de drie figuren, die op de prent van het boek rechts staan, op het tegelvoorbeeld midden voor zijn aangebracht, vermoedelijk om voor het tegeltaux een paar sprekende voorgrondfiguren te vormen ²⁾.

1) De heer A. Hoyneck van Papendrecht maakte reeds eerder de museumdirectie van het Victoria and Albertmuseum opmerkzaam op de prenten, die tot voorbeeld van de tegeltaux hadden gediend.

2) Een afbeelding van het ontwerp voor een tegeltaux van Otterspoor is te vinden in het Rotterdamsch Jaarboekje 1921 bij blz. 106. Er is daar echter een strook midden onder weggelaten, waarop de drie per-

Op zichzelf is met deze feiten: in Londen twee tableaux naar „de Zegepraalende Vecht”, in Rotterdam een tegelontwerp dat zich tot de Londensche tableaux verhoudt als te zijn uitgevoerd op een schaal 1 : 2, nog volstrekt geen bewijs geleverd, dat de Londensche tableaux in Rotterdam zouden zijn gemaakt. Immers in verschillende tegelfabrieken in verschillende steden kunnen de vele afbeeldingen uit het Vechtprentenboek zijn gebruikt. Maar er zijn nadere bewijzen.

Ik moet daarvoor verwijzen naar het Rotterdamsche Jaarboekje van 1921, waarin Dr. Wiersum een en ander medeelt uit den inventaris van de verkoop van de fabriek „de Bloempot” te Rotterdam in 1843 en neem daaruit over de namen van eenige der tegeltaux die bij den verkoop in den boedel aanwezig zijn en met name worden opgesomd. Het zijn: „Hoogevecht, Middelzigt aan de Vecht, Oudenhoeck, „Nieuwenhoeck, *Otterspoor*, Hof van Keulen, Ganzenhof, „Reygersberg, Harteveld, Starrenschans, Groenevecht, „Vechtwijk, het huis Nyrooden, de plaats Boendermaken, „Koningsbergen, Vredenoord, Zijdebalen en Oudenhof”¹⁾.

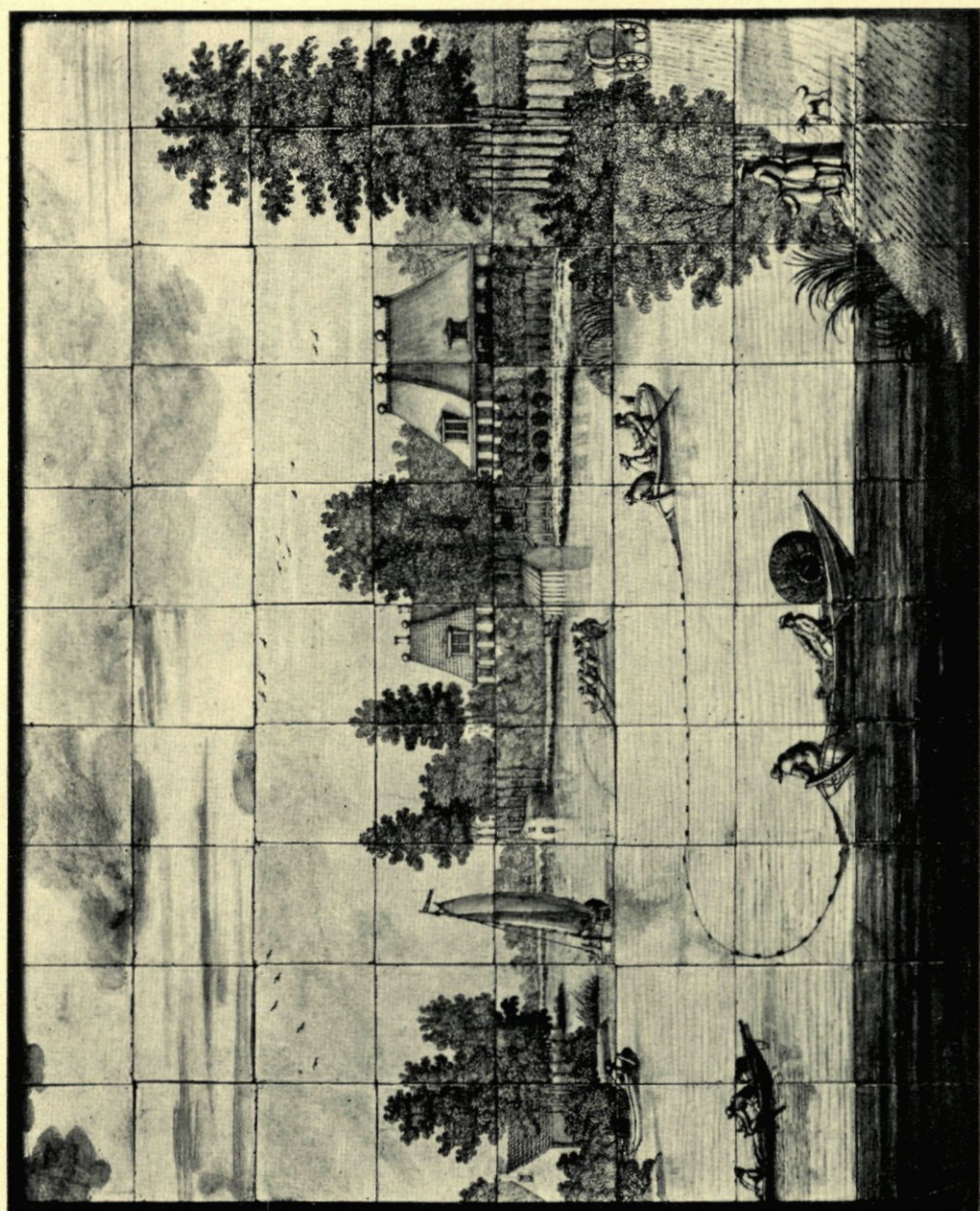
Negentien tegeltaux naar buitens aan de Vecht worden dus genoemd en daaronder *Otterspoor*, waarvan het ontwerp is bewaard gebleven. Ook dit zou nog geen voldoende bewijsgrond zijn om de Londensche tableaux aan deze fabriek toe te schrijven, maar uit den inventaris blijkt bovendien dat de opgesomde tableaux, die ook in blauw op wit zijn uitgevoerd, alle 8×10 tegels groot zijn, de dubbele maten van de voorbeeldteekening van *Otterspoor*, maar precies de maten der beide tegeltaux in Londen. We zullen deze derhalve vrij zeker kunnen beschouwen als werk uit de Rotterdamsche tegelbakkerij „de Bloempot”, die in den jare 1843 al naar elders waren verkocht en dus toen niet meer in den boedel werden aangetroffen²⁾.

sonen ten voeten uit staan afgebeeld. De teekening is 66×47 c.M. groot. 1) Van deze 19 Vechtgezichten zijn er 13 uit de Zegepraalende Vecht. Van de anderen is het ons niet gelukt, zelfs niet met de welwillende hulp van den Utrechtschen archivaris Dr. Heeringa vast te stellen, naar welke voorbeelden zij waren gemaakt. Ja zelfs is over deze buitenplaatsen niets te vinden. 2) Einde 1864 zijn ze door aankoop in het Victoria and Albertmuseum gekomen. Vriendelijke mededeeling van den beheerder der afdeeling, den heer B. Rackham.

11. AFB. II. TEGELTABLEAU NAAR EEN PRENT UIT
„DE ZEGEPRAALENDE VECHT”

Gereproduceerd met toestemming van den Directeur van het
Victoria and Albertmuseum te Londen

Maar nu de dateering. Wanneer we spreken over tableaux naar prenten van 1719 en die tableaux toeschrijven aan de fabriek „de Bloempot”, dan komt ons meteen de naam Aelmis in de gedachte. Maar uit zoo vroegen tijd kunnen de tableaux niet zijn. Immers in 1843 is er nog een groot aantal in den boedel van de fabriek aanwezig. Van 1787, wanneer Verwijk de tegelbakkerij van de Aelmissen koopt, is de lijst der tegels helaas niet bewaard gebleven. Maar het feit, dat er in 1843 nog zooveel onverkocht waren, naast de wetenschap, dat oude prenten vaak meer dan 100 jaar later nog werden gebruikt als voorbeeld voor tafereelen, die men op aardewerk (tegels zoowel als schotels) schilderde, maakt het toch waarschijnlijk dat de tableaux eerder in de eerste jaren der 19de dan in de 18de eeuw zullen zijn gemaakt. Een bezichtiging der beide tableaux, waartoe ik toevallig in de gelegenheid was, bracht mij tot deze zelfde overtuiging. Hoewel de geheele indruk van de tableaux, op eenigen afstand gezien en vooral, daar zij zoo hoog zijn opgehangen in een van de aardewerkzalen in het Victoria and Albertmuseum, decoratief is, zijn van nabij gezien de tegels toch vrij grof geschilderd, zoodat ze stellig uit niet veel vroeger tijd dan het begin der 19de eeuw kunnen zijn. Deze dateering vindt bovendien steun in het feit, dat ook het papier van de teekening van Otterspoor wel uit die jaren zal dateeren ¹⁾).

Hoe het zij, uit de aan Delft toegeschreven tegeltableaux hebben wij er weer eenige kunnen thuis brengen door ze aan Rotterdam te geven. En volstrekt geen onverdienstelijk werk.

Wie weet of nog andere van de tableaux uit dezelfde serie, misschien zelfs een van die, welke in den inventaris van 1843 worden opgesomd, nog voor den dag zullen komen om het aardewerk dat men aan Rotterdam kan toeschrijven wederom met eenige goede stukken te vermeerderen, zooals wij dat thans hebben meenen te kunnen doen door onze toeschrijving van de Londensche tegeltableaux. Gaarne hebben wij op verzoek van de redactie deze in dit Jaarboekje vastgelegd.

1) Het papier bezit helaas geen watermerk.